

ΑΞΙΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Θεοδ. Νταλάκα, Παιδαγωγού

Οι έννοιες της εκπαίδευσης και της παιδείας συνδέονται αναπόσπαστα με τις έννοιες των αξιών και της αξιολόγησης. Είναι αδιανόητο να μιλάει κανείς για παιδεία και να προσφέρει αναξιόλογο περιεχόμενο μάθησης με ηθικά διαβλητό τρόπο.

Οι αξίες διαφέρουν ως προς το βαθμό γενικότητας και καθολικότητας. Έτσι, έχουμε πολύ γενικές, όπως είναι οι αρχετυπικές-Αλήθεια, Ηθική, Αισθητική-και λιγότερο γενικές, όπως είναι οι ηθικές, οι αισθητικές, οι οικονομικές, οι διανοητικές. Τέλος, έχουμε και αξίες ειδικότερων περιοχών της κοινωνικής ζωής, όπως είναι η εκπαίδευση, όπου ταυτίζονται περίπου με σκοπούς, το περιεχόμενο των μαθημάτων και τις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης. Τα κύρια χαρακτηριστικά τους είναι ο γενικός τους χαρακτήρας, η καταβολή προσπάθειας για τη διατήρησή τους, η σχετική σταθερότητα, η λογική τους αιτιολόγηση και προπάντων η έντονη παρώθηση για μεταβίβασή τους σε άλλους. Το τελευταίο ισχύει κυρίως για τους σχεδιαστές της εκπαιδευτικής πολιτικής και προπάντων για τους εκπαιδευτικούς.

Η έμφαση και η λειτουργική σημασία των αξιών μεταβάλλονται, σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό, εξαιτίας των κοινωνικών και τεχνολογικών αλλαγών και αυτό επηρεάζει φυσικά και την εκπαίδευση. Η εκπαίδευση είναι υποχρεωμένη να αντιμετωπίζει κάθε φορά, και ιδιαίτερα σήμερα, δύο αναγκαιότητες: την προπαρασκευή των νέων ανθρώπων για μια αξιόλογη ζωή στο μέλλον και τη διατήρηση, ως ένα βαθμό, της σταθερότητας της κοινωνικής ζωής. Η προπαρασκευή για το μέλλον-ένα μέλλον όπου το απρόβλεπτο και το απροσδόκητο αποτελούν τη μόνη βεβαιότητα-προϋποθέτει την εδραίωση και ισχυροποίηση μιας διαρκούς αναζήτησης νέων ευκαιριών για απόκτηση νέων γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων στη μετασχολική ζωή. Προϋποθέτει, επιπλέον, την ανάπτυξη χαρακτηριστικών του ανθρώπου και του πολίτη, που απαιτεί η αντιμετώπιση σύνθετων προβλημάτων, η αναγέννηση της δημοκρατίας και η δημιουργία ενός εθνικού κράτους, στο πλαίσιο όμως της αλληλεξάρτησης με άλλες οντότητες-κρατικές, υπερκρατικές και παγκόσμιες-για τον περιορισμό των αρνητικών πλευρών της παγκοσμιοποίησης.

Οι παιδαγωγικές αξίες διαποτίζουν κάθε πλευρά του θεσμού του σχολείου και χρησιμοποιούνται ως κριτήρια για την αξιολόγηση εκπαιδευτικών πολιτικών, προγραμμάτων, ρυθμίσεων, αποτελεσμάτων που συμβάλλουν, ή υποτίθεται ότι συμβάλλουν, στην εκπαίδευση και την παιδεία του παιδιού. Έτσι, οι αξίες αποτυπώνονται:

- α) Στην επιλογή των μαθημάτων που εντάσσονται στο πρόγραμμα και των προτεραιοτήτων τους
- β) Στις αξίες που σχετίζονται με τη φύση κάθε επιστημονικού κλάδου μάθησης (μαθήματος) και όχι με τις επιθυμίες των πολιτικών ή των εκπαιδευτικών με σκοπό να μεταβάλλουν το μαθητή σε άνθρωπο που σκέπτεται και ενεργεί όπως ο επιστήμονας, π.χ. ο ιστορικός, ο μαθηματικός κ.λ.π.
- γ) Στις αξίες που εκπέμπουν οι εκπαιδευτικοί κατά την κοινωνική αλληλεπίδραση.
- δ) Στις αξίες που εκπέμπει ο τρόπος αξιολόγησης της μάθησης. Το περιεχόμενο της αξιολόγησης αποκαλύπτει τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου, του πολίτη και της κοινωνίας που επιθυμούμε να προκύψει.

ε) Στις αξίες που εκπέμπει ο τρόπος οργάνωσης των σχέσεων και γενικά της λειτουργίας του ίδιου του σχολείου, που ασκεί σοβαρές επιδράσεις στη διαμόρφωση του ανθρώπου και του πολίτη χωρίς να διδάσκει άμεσα. Πέρα από τις αξίες που σχετίζονται με το περιεχόμενο του σχολείου, οι μαθητές δέχονται και επιδράσεις-θετικές ή αρνητικές-και από την ευρύτερη κοινωνία και κυρίως τους εκπροσώπους του κράτους. Για τον Θουκυδίδη και τον Πλούταρχο οι κοινωνικοί, διοικητικοί και πολιτισμικοί θεσμοί της κοινωνίας και του κράτους αποτελούν τους καλύτερους παιδαγωγούς. Σήμερα η δημιουργία μιας παιδαγωγούσας κοινωνίας και ενός κράτους παιδείας εκφράζει μια επείγουσα αναγκαιότητα.

Οι παιδαγωγικές αξίες που ενσωματώνουν οι εκπαιδευτικοί θεσμοί δεν έχουν αντικειμενικό χαρακτήρα. Είναι υπόθεση πολιτισμικών επιλογών για τις οποίες υπάρχουν διαφορετικές απόψεις. Το ερώτημα που εγείρεται είναι: σε ποιο βαθμό μεταβιβάζονται πραγματικά οι αξίες αυτές στα παιδιά και τους νέους. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό προκύπτει από δεδομένα που προέρχονται κατά τη φάση της υλοποίησης του προγράμματος με τη διαδικασία διάφορων μορφών αξιολόγησης, που δυστυχώς λείπουν από τα σχολεία μας για τέσσερες περίπου δεκαετίες. Το γεγονός αυτό εκφράζει αδιαφορία για δεδομένα που οδηγούν στη βελτίωση του περιεχομένου του προγράμματος, τις διαδικασίες μεταβίβασης και την εφαρμογή των αρχών δικαιοσύνης και ισότητας στην εκπαίδευση. Δείχνει γενικά το μέτρο της αξίας και σημαντικότητας που αποδίδουμε στο ζήτημα της προπαρασκευής των νέων μας για μια αξιολογη ζωή σ' ένα αβέβαιο μέλλον.

Η αυτοαξιολόγηση των σχολείων άρχισε το 2014 με σκοπό την επισήμανση των αναγκών τους, και ιδιαίτερα των λιγότερο ικανοποιητικών πτυχών, με προοπτική τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών πολιτικών για τη βελτίωσή τους από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, Σχολικούς Συμβούλους και άλλους ειδικούς. Ωστόσο, η προοπτική ακυρώθηκε πριν προφτάσει να κάνει τα πρώτα της βήματα. Έτσι, το χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στις αξίες και τις διακηρύξεις του σχολείου και στο βαθμό οικειοποίησής τους από τα παιδιά μάλλον διευρύνεται. Ταυτόχρονα ματαιώθηκε μια προσπάθεια για επαγγελματική εξέλιξη των εκπαιδευτικών και των σχολείων. Η προσπάθεια αυτή μπορούσε να οδηγήσει σε δύο σημαντικές αλλαγές των παραδοσιακών ρόλων των εκπαιδευτικών, που αποτελούν προϋπόθεση για την εξέλιξη και τη βελτίωση του σχολείου. Η πρώτη αναφέρεται στην έξοδο των εκπαιδευτικών από το μοναχικό αγώνα επιβίωσης και σωτηρίας στη θεώρηση του έργου τους από το επίπεδο ολόκληρου του σχολείου. Η δεύτερη αναφέρεται στο μετασχηματισμό του προσωπικού σε ενιαία ερευνητική κοινότητα που αξιοποιεί μεθόδους εκπ/κής έρευνας-θετικιστικές, ερμηνευτικές, δράσης κ.λ.π.- στο πλαίσιο του σχολείου. Η ματαίωση και των δύο αυτών αλλαγών επιτεύχθηκε όχι μόνο με την κατάργηση της αυτοαξιολόγησης, αλλά και με την επινόηση της ανάδειξης δ/ντών σχολείων με ψήφους του διδακτικού τους προσωπικού. Η επινόηση αυτή διαίρεσε αντί να ενώσει την επαγγελματική κοινότητα του σχολείου για να ανανεώσει το εσωτερικό του σχολείου. Υποδηλώνει αδυναμία κατανόησης του γεγονότος ότι μόνο οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αλλάξουν το σχολείο, αφού προηγουμένως το γνωρίσουν σε βάθος και τους δοθεί ενθάρρυνση και σχετικά κίνητρα.

Οι συλλογικές διαβουλεύσεις, οι σχεδιασμοί και οι δράσεις της επαγγελματικής κοινότητας, σε επίπεδο σχολείου, αξιοποιούν τις ικανότητες και τα talέντα όλων προς όφελος της μάθησης και μόρφωση όλων των παιδιών. Αυτό επιτυγχάνεται με τη διαμόρφωση πλαισίου κοινών σκοπών και προτεραιοτήτων, καθώς και εκπαιδευτικών πο-

λιτικών για τη βελτίωση του επιπέδου επίδοσης όλων των παιδιών, τη μείωση φαινομένων ανισότητας και σχολική διαρροής, τη βελτίωση της ποιότητας κοινωνικής αλληλεπίδρασης και την ανάπτυξη πλευρών της εξέλιξής τους, όπως είναι η συναισθηματική, που συνήθως παραμελούνται, ίσως επειδή η αξιολόγησή τους δεν προσφέρεται για ποσοτική έκφραση. Σημειώνουμε εδώ ότι τα φαινόμενα υποεπίδοσης και αποτυχίας των παιδιών οφείλονται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι γνώσεις και στην ποιότητα της αλληλεπίδρασης εκπ/κών-μαθητών, σε μη γνωστικούς δηλ. παράγοντες, παρά στη νοημοσύνη των παιδιών ή το ακατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον.

Από τις παραπάνω σκέψεις προκύπτουν ορισμένες διαπιστώσεις. Η κατάργηση της αυτοαξιολόγησης ακύρωσε μια σειρά από δυνατότητες για αλλαγή του πολιτισμού του σχολείου, όπως είναι: η μεταβολή του σε χώρο μάθησης όχι μόνο για όλα τα παιδιά, αλλά και για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς· η συνεργασία των εκπαιδευτικών για τη διαμόρφωση των σκοπών, των προτεραιοτήτων και εκπαιδευτικών πολιτικών στο σχολείο· ενίσχυση της διαπραγματευτικής αξιοπιστίας των εκπαιδευτικών της πράξης, που θα αποτελούσε αντίβαρο στη μονοδρομική κατεύθυνση της πολιτικής από την κορυφή στη βάση και τον περιορισμό του εκπαιδευτικού στο ρόλο του τεχνικού και των πρακτικών της διδασκαλίας.

Υποθέτω ότι ο εθνικός διάλογος με την παιδεία θα προσφέρει στους εκπαιδευτικούς το πλαίσιο για σκέψη και στοχασμό γύρω από ευρύτερες προσωπικές, κοινωνικές, ηθικές και πολιτικές διαστάσεις σχετικά με ζητήματα προπαρασκευής των νέων για αξιολογη ζωή σ' ένα αβέβαιο μέλλον. Ευελπιστώ επίσης ότι ο διάλογος αυτός θα επισημάνει την επείγουσα ανάγκη για επανεξέταση της ταύτισης αξιών με ορισμένα μαθήματα-Ιστορία, Θρησκευτικά, Γλώσσα, Λογοτεχνία-σε βαθμό που, συνήθως, έρχεται σε αντίθεση με την πραγματική τους φύση και προκαλεί βίαιες συγκρούσεις. Πρέπει να επανεξεταστεί η στάση αξιολογικής ουδετερότητας απέναντι σε άλλα μαθήματα, όπως είναι φυσικές επιστήμες, τα Μαθηματικά και η Τεχνολογία. Οι εξελίξεις τους (π.χ. πυρηνική ενέργεια κ.ά.) δημιουργούν πλέον υπαρξιακή ανασφάλεια, αλλά και απειλή για ολόκληρο το ανθρώπινο είδος. Οι αξίες που θα συνδεθούν με τη διδασκαλία των μαθημάτων αυτών θα ενισχύσουν τις δυνατότητες για διαμόρφωση μιας αρμονικής σχέσης ανάμεσα στη φύση και τον άνθρωπο. Οι εξελίξεις των μαθημάτων αυτών χωρίς αξίες είναι τυφλές. Αν δεν προσανατολιστούν σ' ένα σαφές όραμα για την κοινωνία, μπορούν να οδηγήσουν σ' ένα μέλλον που ποτέ δεν θα αποτελούσε συνειδητή κι ελεύθερη επιλογή μας. Είναι προφανές ότι η φιλοσοφία αλλά και η πράξη της εκπαίδευσης πρέπει να εμπνέεται αλλά και να εμπνέει τις αξίες της κοινωνίας που επιθυμούμε να προκύψει.

Ιωάννινα, 18-1-2016
Τηλ. 26510-42442, 6946 486424